

Józef Smoliński

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Wydział Humanistyczny
ORCID 0000-0002-3600-3428

Operacje pokojowe Organizacji Narodów Zjednoczonych na Bałkanach

Peacekeeping operations of the United Nations in the Balkans

Abstrakt: Problemy narodowościowe, religijne i gospodarcze Jugosławii doprowadziły, po śmierci Josipa Broz-Tity, do rozpadu państwa. Jego początek dały zmiany konstytucyjne w 1989 roku, wzmacniające Serbię, a ograniczające autonomię Kosowa i Wojwodiny, co wywołało niezadowolenie Słowenii i Chorwacji. Pomimo sprzeciwu sąsiadów, Słowenia już 26 grudnia 1990 roku ogłosiła niepodległość. Uzyskaniu niepodległości przez Chorwację, ogłoszonej 25 czerwca 1991 roku, towarzyszyło wiele trudnych wyzwań i zdecydowanych przeciwdziałań wewnętrznych, jak i sąsiedzkich. Władze federalne wszczęły operację wojskową, opanowując znaczne obszary Chorwacji. Dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w Jugosławii Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła niezbędne kroki, ale niezadowolający postęp w negocjacjach i zdecydowane działania zwaśnionych stron, skutecznie paraliżował siły ONZ, zwłaszcza do 1996 roku. Jeszcze trudniejsza była sytuacja w Bośni-Hercegowinie, którą zamieszkiwali bośniaccy muzułmanie, Serbowie i Chorwaci. Tu myśl niepodległościowa dojrzywała nieco wolniej, a konflikt między bośniackimi Serbami a bośniackimi muzułmanami i bośniackimi Chorwatami szybko narastał. W maju 1992 roku, w wyniku walk, większość obserwatorów ONZ musiała wycofać się do stref bezpieczeństwa w Chorwacji. Strony konfliktu wykazywały rosnącą agresję, nie przestrzegając rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Działania ONZ w Bośni były zdecydowanie wsparte przez NATO z początkiem 1994 roku. Serbowie brali zakładników ONZ. Intensywne walki trwające do końca 1995 roku wykazały słabość ONZ-owskiego systemu bezpieczeństwa i pokoju. Korzystniej rozwijała się sytuacja w Macedonii i Kosowie, choć i tu ONZ zmuszona była rozmieścić „błękitne helmy”. 31 marca 1995 roku ustanowiono siły zapobiegawcze w Macedonii, a w Kosowie od 6 lipca 1998 roku działała międzynarodowa Dyplomatyczna Misja Obserwa-

torów, wspierana przez ONZ, OBWE, UE i NATO. Działania te wpłynęły na normowanie sytuacji na Bałkanach, choć w dalszym ciągu występuje niestabilność, zwłaszcza w Kosowie i Macedonii.

Słowa kluczowe: operacje pokojowe ONZ, rozpad Jugosławii, działania NATO na Bałkanach, walki w byłej Jugosławii

Abstract: After the death of Josip Broz Tito, national, religious and economic problems of Yugoslavia led to the collapse of the state. Its beginning was given by the 1989 constitutional amendments which strengthened Serbia and limited the autonomy of Kosovo and Vojvodina, causing annoyance of Slovenia and Croatia. Despite objection of its neighbours, Slovenia declared its independence already on December 26th, 1990. Attainment of independence by Croatia, declared on June 25th, 1991, was accompanied by many difficult challenges and by determined domestic and international counteractions. Federal authorities launched a military operation, taking control of a considerable area of Croatia. United Nations Security Council took necessary steps to keep peace and safety in Yugoslavia but unsatisfactory progress in negotiations and determined actions of the conflicted parties paralyzed effectively the UN forces, especially until 1996. The situation was even more difficult in Bosnia-Herzegovina, inhabited by the Bosnian Muslims, Serbs and Croats. Here, the concept of independence matured more slowly and the conflict between Bosnian Serbs, Bosnian Muslims and Bosnian Croats was growing very fast. In May 1992, as a result of the fighting, most of the UN observers had to withdraw to the security zone in Croatia. The conflicted parties were more and more aggressive and didn't comply with UN Security Council resolutions. In the beginning of 1994 the UN actions in Bosnia were decisively supported by NATO. The Serbs took UN hostages. Intense fights, continued until the end of 1995, showed the weakness of the UN security and peace system. The situation in Macedonia and Kosovo developed more favourably, even though the UN was forced to deploy the „blue helmets”. On March 31st, 1995, preventive forces were formed in Macedonia and on July 6th, 1998, in Kosovo, the Diplomatic Observer Mission, supported by UN, OSCE, UE and NATO, was established. Those actions influenced combating the situation in the Balkans, even if it is still unstable, especially in Kosovo and in Macedonia.

Keywords: UN peace operations, the disintegration of Yugoslavia, NATO operations in the Balkans, the struggle in the former Yugoslavia

Bałkany od wieków są rejonem Europy o nierozwiązanych problemach narodowościowych, religijnych i ustrojowych, gdzie ścierały się interesy innych państw. Na przestrzeni lat narastały między narodami antagonizmy. Chorwaci i Słoweńcy należeli do kręgu kultury zachodniej i we większości wyznawali religię katolicką. Natomiast

Serbowie, Czarnogórcy i Macedończycy kształtowali się pod wpływem Bizancjum i religii prawosławnej. Dodatkowo w Bośni i Hercegowinie, poza Serbami i Chorwatami, zamieszkiwali bośniaccy muzułmanie. W Jugosławii liczne grupy narodowościowe stanowili także Albańczycy w Kosowie i Węgrzy w Wojwodinie. Łącznie w kraju tym zamieszkiwało ponad 23 mln ludzi, z czego 36,6% to Serbowie, 19,7% Chorwaci, 8,9% bośniaccy muzułmanie, 7,8% Słoweńcy, 7,7% Albańczycy, 6,0% Macedończycy, 2,6% Czarnogórcy, 1,9% Węgrzy i 5,4% innych¹. Z tego tytułu region ten doczekał się wielu określeń, takich jak: „kocioł bałkański” czy „tygiel bałkański”.

Rozpad państwa jugosłowiańskiego

Geneza powstania państwa jugosłowiańskiego po II wojnie światowej tkwiła w komunistycznym ruchu oporu pod dowództwem Josipa Broz-Tity². W listopadzie 1943 roku w Jajce, w Bośni, podjęto decyzję o utworzeniu socjalistycznego państwa federacyjnego. W następnych latach budowy kraju komuniści zwracali uwagę na nadrzędność tożsamości jugosłowiańskiej nad antagonizmami Serbów, Chorwatów i innych narodów. Do czynników łączących Jugosławię należał wybór własnego modelu rozwoju społeczno-gospodarczego, niezależnego od Kremla, oraz stały i znaczący wzrost gospodarczy, a także czołowa rola w ruchu państw niezaangażowanych. Jednak już w latach 70., pomimo sprawowania rządów przez Związek Komunistów Jugosławii, rozbudzały się nastroje nacjonalistyczne i uchwalono w 1974 roku nową konstytucję, zwaną „titowska”. Wprowadzała ona zasadę konsensusu, warunkującą uchwalenie każdej ustawy. Dało to możliwość rozwijania się narodowych nacjonalizmów i separatyzmów.

Tito sprawował urząd głowy państwa dożywotnio, ale wraz z jego odejściem ujawniły się antagonizmy niszczące federację³. Były one wzmacniane przez kryzys społeczno-ekonomiczny, kiedy zamiast

¹ L. Podhorodecki, *Jugosławia. Dzieje narodów, państw i rozpad federacji*, Warszawa 2000, s. 195.

² Josip Broz-Tito - urodził się w 1892 r., zmarł w 1980 r. w Lubianie. Podczas II wojny światowej zorganizował na Bałkanach partyzantkę komunistyczną. Był przywódcą SFRJ od 1945 r. do śmierci.

³ R. Bilski, *Nie strzelajcie do nocnego ptaka. Bałkany 1991-1998*, Warszawa 1998, s. 58.

jednego rynku ogólnokrajowego wystąpiło osiem przestrzeni gospodarczych i organizowano na szeroką skalę strajki robotnicze. Rola Serbii, ze Slobodanem Miloševićem, domagającym się uprzywilejowanej pozycji w federacji, była minimalizowana przez Słowenię i Chorwację. Będąc wybrany w 1987 roku na szefa Związku Komunistów Serbii, dążył on do umocnienia pozycji przede wszystkim własnego narodu, a nie państwa jugosłowiańskiego. Pragnął, aby w przypadku rozpadu Jugosławii, Serbia zachowała maksimum ziem zasiedlonych przez swoich rodaków w innych republikach. Powołując się na mit serbskiego narodu mesjańskiego narastał tu nacjonalizm, podobnie jak w innych republikach. Doprowadziło to do zmiany konstytucji jugosłowiańskiej 28 marca 1989 roku, która, umacniając Serbię, praktycznie ograniczała autonomię Kosowa i Wojwodiny. Sytuacja ta wywołała wielkie zaniepokojenie dwóch najbogatszych republik: Słowenii i Chorwacji, które były w większości katolickie i najsilniej związane z cywilizacją zachodnią. Słowenia zainteresowana była secesją, głównie ze względów ekonomicznych, gdyż ok. 1,6 mln mieszkańców, tj. ok. 8% ludności Jugosławii, dawało 18% środków na regiony mniej zamożne. Ponadto miała dwukrotnie wyższy dochód na mieszkańca niż federacja, przypadało na nią 35% produkcji przemysłowej i 25% eksportu⁴.

W styczniu 1990 roku doszło do przeprowadzenia Nadzwyczajnego Kongresu ZKJ. Delegacja słoweńska domagała się nowej konstytucji, utworzenia federacji niezależnych państw oraz przywrócenia autonomii Kosowu i Wojwodinie. Serbowie opowiadali się za większą centralizacją, przewodną rolą ZKJ i zachowaniem konstytucji, a inne delegacje szukały kompromisu, ale nie udało się go znaleźć. W tej sytuacji Słoweńcy opuścili kongres. W praktyce oznaczało to, że Związek Komunistów Jugosławii zakończył działalność. W kwietniu i maju tego roku w Słowenii przeprowadzono wybory parlamentarne. Wcześniej jednak zawieszono płacenie na rzecz funduszu dla biedniejszych regionów. Zwycięstwo w wyborach odniosła koalicja partii opozycyjnych, a prezydentem został Kučan⁵, który uważał serbski

⁴ M. Waldenberg, *Rozbicie Jugosławii. Od separacji Słowenii do wojny kosowskiej*, Warszawa 2003, s. 68.

⁵ Milan Kučan - urodził się w 1941 r. na terenie Jugosławii, był pierwszym prezydentem niepodległej Słowenii w latach 1991-2002.

nacjonalizm za największe zagrożenie. Już 23 grudnia władze przeprowadziły referendum, w którym aż 94,6% głosujących opowiedziało się za odłączeniem od Jugosławii. Pomimo ostrych protestów rządu federalnego i Serbów, a także Bośni i Macedonii oraz wielu państw władze słoweńskie zamierzały iść w kierunku pełnej suwerenności i niepodległości. Niepodległość ogłoszono 26 grudnia 1990 roku, zastrzegając, że wejdzie ono w życie, gdy nie powiodą się negocjacje w sprawie utworzenia konfederacji⁶.

Uzyskanie niepodległości przez Chorwację było o wiele trudniejsze aniżeli Słowenii ze względu na mniejszość serbską w tej republice. Na terenach Krajiny, Wschodniej Sławonii, Baranii, w Zachodnim Sremie i Zachodniej Sławonii zamieszkiwało ponad 600 tys. Serbów, stanowiących 11,5% ogółu ludności republiki. W lutym 1990 roku chorwacki parlament uchwalił dziesięć poprawek do konstytucji, które pozwalały na przeprowadzenie wolnych wyborów. Odbyły się one trzy miesiące później. Zwyciężyła Chorwacka Wspólnota Demokratyczna, zdobywając 41,5% głosów, co dawało 67% miejsc w parlamencie. Już w lipcu parlament chorwacki wprowadził zmiany w konstytucji ograniczające prawa ludności serbskiej. W odpowiedzi Serbowie zamieszkujący Krajinę przeprowadzili referendum, które pozwoliło im na własny parlament i utworzenie od 1 października Serbskiego Autonomicznego Regionu Krajiny. 16 maja 1991 roku rząd Krajiny ogłosił, iż jest częścią Serbii. Już 19 maja w Chorwacji przeprowadzono referendum, w którym 94% głosujących opowiedziało się za niepodległością Chorwacji. Ogłoszono ją 25 czerwca 1991 roku. Inną specyfiką wybicia się na niepodległość Macedonii. Około połowy mieszkańców tej republiki stanowili Grecy, Albańczycy i Turcy. Wybierając drogę Słowenii i Chorwacji, republika ogłosiła swoją niepodległość 8 października 1991 roku. Kraj ten, ze względu na protesty Grecji, został uznany na arenie międzynarodowej dopiero 8 kwietnia 1993 roku, kiedy przyjęto go do ONZ. Na początku 1992 roku władze belgradzkie ogłosiły powstanie Federalnej Republiki Jugosławii. W jej skład wchodziła Serbia i Czarnogóra oraz

⁶ Niepodległość ogłoszono 25 czerwca 1991 r.

Udział jednostek Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003. Wybrane problemy, pod red. D. Kozerańskiego, Warszawa 2004, s. 90; L. Podhorodecki, *Jugosławia. Dzieje...*, s. 199.

Bośnia-Hercegowina. Dnia 4 lutego 2003 roku na państwo związkowe składały się już tylko Serbia i Czarnogóra, bez Bośni-Hercegowiny, którą zamieszkiwali bośniaccy muzułmanie, Serbowie i Chorwaci, wśród których myśl niepodległościowa dojrzała wolniej. Jako pierwsi z ideą niepodległościową wystąpili muzułmanie, pomimo że ich partia współpracowała początkowo z bośniackimi partiami Serbów i Chorwatów. Po listopadowych wyborach 1990 roku partia skupiająca Serbów i partia skupiająca Chorwatów opowiedziały się za włączeniem ziem zamieszkanym przez te narodowości do swoich państw – Serbii i Chorwacji. Partia Akcji Demokratycznej grupująca muzułmanów zamierzała ustanowić państwo islamskie bądź przynajmniej uniezależnić się od wpływów serbskich, choć byłoby to niezwykle trudne ze względów etnicznych. Od połowy października 1991 roku, pomimo że parlament bośniacki uchwalił suwerenność republiki, szef bośniackiej partii Serbów, Karadžić⁷, rozpoczął przygotowywanie referendum niepodległościowego na obszarach Bosanskiej Krajiny i wschodniej Hercegowiny, gdzie była większość serbska. Odbyło się ono 9 i 10 listopada 1991 roku, a wyborcy opowiedzieli się za wyłączeniem z Bośni. Już 9 stycznia następnego roku utworzono Serbską Republikę Bośni i Hercegowiny jako część Jugosławii. Skłoniło to szefa partii skupiającej muzułmanów, Izetbegovića⁸, do przeprowadzenia referendum niepodległościowego na przełomie lutego i marca, w którym aż 99% wyborców opowiedziało się za niepodległością. W tym czasie toczyły się już na terenie republiki walki pomiędzy Serbami a muzułmanami, a w kwietniu Bośnia i Hercegowina uznawana była jako państwo. Nasilanie się walk doprowadziło do zajęcia połowy terytorium przez bośniackich Serbów.

Wcześniej, bo 11 grudnia 1991 roku, amerykański wysłannik ONZ Vance przedłożył plan utworzenia trzech zdemilitaryzowanych stref ochronnych na zajętych obszarach Chorwacji, które byłyby kontrolowane przez siły pokojowe pod egidą ONZ – kontyngenty

⁷ Radovan Karadžić - urodził się w 1945 r. w Czarnogórze, psychiatra i poeta, lider bośniackich Serbów i prezydent Republiki Serbskiej w latach 1992-1996, oskarżony o zbrodnie wojenne i postawiony przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym do spraw byłej Jugosławii.

⁸ Alija Izetbegović - urodzony w 1925 r. w Bośni, zmarł w 2003 r. w Sarajewie, był prezydentem Bośni w latach 1990-1996.

UNPROFOR. W tej sytuacji armia federalna Jugosławii miała wycofać się z Chorwacji, a oddziały serbskich ochotników w Bośni podlegałyby rozwiązaniu. Plan ten został przyjęty przez Chorwatów i Serbów 1 stycznia 1992 roku, a rozejm podpisano cztery dni później. Dnia 21 lutego Rada Bezpieczeństwa podjęła decyzję o wysłaniu misji pokojowej UNPROFOR⁹. Tymczasem napięcie między stronami szybko wzrastało. W raporcie Rady Bezpieczeństwa ONZ z 13 maja sytuację określano jako zawikłaną, tragiczną, niebezpieczną i pełną przemocy¹⁰. Bezpieczeństwo rejonu już od czerwca szybko poprawiało się, kiedy rozmieszczono siły pokojowe. Konflikt serbsko-chorwacki wygasł.

Operacje pokojowe w Chorwacji

Ogłoszenie niepodległości przez Słowenię zaskoczyło władze w Belgradzie, które pomimo skierowania tam 3 tys. żołnierzy, szybko zrozumiały, że są bezsilne. Dlatego już 8 lipca 1991 roku podpisały stosowne porozumienie pokojowe. Władze federalne w Belgradzie oraz Serbia na czele z Miloševićem bardzo zainteresowane były obszarami Chorwacji, które – jak oceniano – im się należały. Operację przeciwko Chorwacji rozpoczęto 26 czerwca 1991 roku przy wsparciu partyzantów serbskich w Krajinie i Sławonii. Walki rozpoczęto, pomimo uchwalenia przez Chorwację korzystniejszych praw dla Serbów aniżeli w okresie jugosłowiańskim¹¹. Jugosłowiańska Armia Ludowa dość szybko opanowała znaczne połacie Chorwacji, ale przy rosnącej dezaprobacie Zachodu, zwłaszcza po atakach lotniczych na Dubrownik.

Działania podejmowane w połowie 1991 roku w ramach KBWE na rzecz zaprzestania walk okazały się niewystarczające. W tej sytuacji Rada Bezpieczeństwa ONZ 25 września przyjęła rezolucję nr 713 wzywającą państwa członkowskie do „natychmiastowego i pełnego embarga na dostawy broni i sprzętu wojskowego dla wszystkich

⁹ R. Łoś, J. Regina-Zacharski, *Współczesne konflikty zbrojne*, Warszawa 2010, s. 295.

¹⁰ M. Waldenberg, *Rozbicie Jugosławii...*, s. 182.

¹¹ T. Olszański, *Dzwony i czołgi*, „Polityka”, nr 27, 1991.

stron konfliktu w Jugosławii”¹². Wobec nieskuteczności przedsięwzięcia w grudniu powołano specjalny Komitet RB ONZ do zbadania przyczyn łamania embarga, ale sytuacja nie poprawiła się. Już 27 listopada Rada Bezpieczeństwa ONZ uchwaliła rezolucję nr 721 upoważniającą do rozpoczęcia prac związanych z utrzymaniem pokoju na terytorium byłej Jugosławii i przeprowadzenia ewentualnej operacji pokojowej. Miała ona być finansowana przez ONZ, przy udostępnieniu przez władze Jugosławii zapasów żywności i paliwa. Plan przewidywał utworzenie trzech stref bezpieczeństwa: Wschodnia Sławonia, Zachodnia Sławonia i Krajina. Do jego realizacji nie doszło, gdyż władze Serbskiego Autonomicznego Regionu Krajina oraz Serbskiego Autonomicznego Regionu Sławonii, Baranii i Zachodniego Sremu, na wieść o uznaniu niepodległości Słowenii i Chorwacji, przeprowadziły referendum niepodległościowe. 19 grudnia 1991 roku na tych terenach utworzyły Republikę Serbskiej Krajiny, jednocześnie odrzucając rozmieszczenie wojsk ONZ. Skłoniło to władze Chorwacji do domagania się swoich praw na spornych terenach¹³. Rozbieżność stanowisk różnych przedstawicieli bałkańskich i ONZ sprawiła, że wysłanie wojsk pod „błękitną flagą” było niemożliwe.

Dopiero 7 lutego 1992 roku Rada Bezpieczeństwa w rezolucji nr 740 wyraziła zgodę na przeprowadzenie operacji pokojowej, gdyż zawieszenie broni było przestrzegane. Nacjonałiści serbscy zobowiązali się, że nie będą używali siły przeciwko wojskom ONZ. Vance zaproponował, aby skierowane siły liczyły 11,5 tys. żołnierzy i 0,5 tys. policjantów. Na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 743 z 21 lutego 1992 roku wysłano Siły Ochronne ONZ (UNPROFOR), których siedzibą było Sarajewo, z lokalnymi dowództwami w Belgradzie i Zagrzebiu. Siły te miały być tylko częściowym rozwiązaniem dla złożonej sytuacji, by stworzyć warunki dla pokoju i bezpieczeństwa w czasie rozwiązywania kryzysu jugosłowiańskiego. Utworzono trzy strefy bezpieczeństwa, w czterech sektorach: sektor E (Wschodnia Sławonia wraz z Baranii i Zachodnim Sremem), sektor N (północna Krajina), sektor S (południowa Krajina) i sektor W (Zachodnia Sławonia). Siły ONZ składały się z komponentu wojskowego, policyjnego

¹² J. Markowski, *Polacy w operacjach pokojowych. Operacje pokojowe ONZ*, Warszawa 1994, s. 50.

¹³ W. Szulik, *Konflikt w byłej Jugosławii*, „Sprawy Międzynarodowe” 1997, nr 1, s. 98.

i cywilnego. Do podstawowych zadań sił pokojowych należało: nadzorowanie demilitaryzacji chronionych obszarów i kontrolowanie do nich dostępu oraz ich patrolowanie, a także prowadzenie dochodzeń wyjaśniających, interweniowanie i mediacje ze stronami¹⁴.

Oddziały ONZ przybywające do Jugosławii z wielkim trudem przystąpiły do wykonywania zadań. Jednostki federalne bardzo niechętnie opuszczały terytoria chorwackie, by utworzyć tam strefy bezpieczeństwa dla sił pokojowych nadzorujących działalność władz lokalnych i policji, a także umożliwić powrót do swoich domów osób wysiedlonych. Siłowa konfrontacja serbsko-chorwacka nasilała się w Bośni i Hercegowinie, gdzie dodatkowo o byt państwowy włączyli się muzułmanie. Sprzyjające warunki dla powstawania zapalnych rejonów powstawały w wyniku pozostawiania dużych ilości uzbrojenia i sprzętu wojskowego przez armię federalną, które zasilaty lokalne bojówki serbskie¹⁵.

Niezadowalający postęp negocjacji między zwaśnionymi stronami o przynależność ważnych obiektów spowodował, że 22 stycznia 1993 roku armia chorwacka rozpoczęła ofensywę. Ciężką broń, zarówno Chorwaci, jak i Serbowie, pobrali bez specjalnych przeciwwód z magazynów strzeżonych przez żołnierzy ONZ. Siły pokojowe były całkowicie sparaliżowane i niewystarczające dla zapanowania nad sytuacją. Dlatego już 25 stycznia RB ONZ w rezolucji 802 domagała się natychmiastowego zaprzestania walk i wycofania z zajętych terenów, jak również przestrzegania warunków zawieszenia broni i zwrotu przejętego ciężkiego uzbrojenia. Chorwaci zarzucali siłom ONZ, że nie doprowadziły do demilitaryzacji stref bezpieczeństwa, pozbawiając broni rebeliantów serbskich, i nie ustanowiły lokalnej policji, uwzględniając proporcje narodowościowe. Ponadto ostrej krytyce poddawali fakt, że nie traktowano Krajiny jako części terytorium Chorwacji, a przedłużanie takiej dwuznaczności było dla nich niekorzystne, jak również nie umożliwiło uchodźcom chorwackim powrotu do swoich krajinski domów. Mandat sił pokojowych w Chorwacji wygasł 21 marca 1995 roku, ale rząd tego kraju zgodził się na powołanie kolejnej misji, z zastrzeżeniem, by w nazwie sił wymieniona była

¹⁴ *Udział jednostek Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003. Wybrane problemy*, pod. red. D. Kozerańskiego, Warszawa 2004, s. 14.

¹⁵ W. Szulik, *Konflikt w byłej...*, s. 101.

z nazwy Chorwacja. Przez ten fakt podkreślona byłaby integralność terytorialna Krajiny z Chorwacją. Żądanie to zdecydowanie poparły na forum ONZ Niemcy, a przeciwna była Rosja – tradycyjny sojusznik Serbów. Ostatecznie rezolucje ONZ przewidywały kontyngenty: Operacja Narodów Zjednoczonych Przywrócenia Zaufania w Chorwacji, Siły Ochronne Narodów Zjednoczonych w Bośni i Siły Zapobiegawcze Narodów Zjednoczonych w Macedonii. Misja w Chorwacji rozpoczęła swoją działalność 31 marca 1995 roku, a jej siły zostały rozmieszczone na terenach zajętych przez Serbów, tj. w Zachodniej Sławonii, Krajinie i Wschodniej Sławonii. Do obowiązków personelu należała pomoc we wdrażaniu porozumienia gospodarczego i funkcjonowaniu regionu, kontrolowanie i monitorowanie granicy Chorwacji z Bośnią-Hercegowiną i dalej Jugosławią oraz nadzorowanie demilitaryzacji półwyspu Prevlaka. Ponadto misja miała wspierać terytorialną integralność Chorwacji i gwarantować przestrzeganie prawa i bezpieczeństwa miejscowej społeczności. Niezadowolające tempo rozwiązywania konfliktu i impas rokowań został przerwany w maju 1995 roku, kiedy Chorwaci przeprowadzili operację „Błysk”. Zajęli wówczas Zachodnią Sławonię, a trzy miesiące później Krajinę. Nowa sytuacja oznaczała, że siły pokojowe nie wykonały powierzonego im zadania, tj. doprowadzenia do integracji Chorwacji z obszarami kontrolowanymi przez separatystów, rozdzielenia walczących stron i ochrony ludności cywilnej¹⁶.

Siły pokojowe ONZ, nie mogąc zapobiec wojnie, stopniowo i dyskretnie wycofywały się, a ich mandat wygasł 15 stycznia 1996 roku. Zasadniczy wpływ na pomyślne rozwiązanie sporu chorwacko-serbskiego miało porozumienie skonfliktowanych stron w Erducie 12 listopada 1995 roku, na mocy którego przyłączono do Chorwacji Wschodnią Sławonię. Porozumienie to było podstawą do uchwalenia rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1023, mocą której 15 stycznia 1996 roku powołano na spornych obszarach Wschodniej Sławonii, Baranii i Zachodniego Sremu Tymczasową Administrację ONZ na okres 12 miesięcy z możliwością przedłużenia. Serbowie zobowiązani zostali do przeprowadzenia dobrowolnej demilitaryzacji na wyznaczonych terenach w ciągu 30 dni od momentu rozmieszczenia 5 tys.

¹⁶ S. Grzymalski, *Dyplomacja i rywalizacja*, „Rzeczpospolita”, 19.08.1995.

kontyngentu ONZ. Mandat ten wygasł w styczniu 1998 roku, kiedy na teren ten wkroczyła Policyjna Grupa Wsparcia ONZ. Do jej podstawowych zadań należało monitorowanie postępowania policji chorwackiej w rejonie Dunaju, w tym zwłaszcza problemu powracających uchodźców. Misja ta trwała 9 miesięcy. Na terenie Chorwacji miejsce miała także Misja Obserwacyjna ONZ na Półwyspie Prevlaka. Utworzono ją na podstawie rezolucji 1038 z 15 lutego 1996 roku, która nakazywała zastąpienie sił ONZ odpowiedzialnych za monitorowanie demilitaryzacji półwyspu w rejonie Dubrownika. Tym razem nadzorowano zdemilitaryzowany, sporny rejon między Chorwacją a Jugosławią, utrzymywano współpracę z miejscowymi władzami, zapewniając utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa. Mandat ten wygasł z końcem 2002 roku¹⁷.

Operacje pokojowe w Bośni-Hercegowinie

Trudna sytuacja w Chorwacji w pierwszej połowie 1992 roku pośrednio wpływała na wzrost napięcia także w Bośni i Hercegowinie. Z tego powodu już w czasie rozpoczynania operacji chorwackiej skierowano tam 100 obserwatorów wojskowych, a w kwietniu dotarło do Mostaru kolejnych 40. Konflikt między bośniackimi Serbami a bośniackimi muzułmanami i bośniackimi Chorwatami szybko jednak narastał. W połowie maja, w wyniku zaostrzających się walk, zdecydowana większość obserwatorów udała się do stref bezpieczeństwa w Chorwacji, opuszczając Sarajewo i Mostar. 30 maja Rada Bezpieczeństwa ONZ uchwaliła rezolucję 757 wprowadzającą sankcje przeciwko „nowej Jugosławii” (trzeciej), celem zmuszenia Serbii do podjęcia negocjacji pokojowych i wycofania wojsk z Bośni. Sankcje obejmowały całkowite embargo handlowe, w tym na dostawy ropy naftowej, a także zawieszenie komunikacji lotniczej, ograniczenie personelu jugosłowiańskich placówek dyplomatycznych, zamrożenie aktywów za granicą, wykluczenie z międzynarodowych imprez sportowych, jak również odrzucenie wniosku o spuściznę po byłej Jugosławii. Od wiosny 1992 roku sytuacja ludności w Bośni i Hercegowinie

¹⁷ Zob. też: I. Rycerska, *Rozpad Jugosławii. Przyczyny i przebieg*, Kielce 2003.

systematycznie pogarszała się. Do końca roku ponad 2 mln Bośniaków, głównie muzułmanów, opuściło swoje domy, przez co wschodnia i północna Bośnia zostały faktycznie inkorporowane do Republiki Serbskiej w Bośni, z wyjątkiem enklaw Sarajewa, Goražde, Srebrenicy i Žepa. W ten sposób Karadžić, który w grudniu został prezydentem, panował nad 70% terytorium republiki. Walki początkowo miały charakter pozycyjny, ale Serbowie zajęli część Sarajewa z lotniskiem, przez co niemożliwa była pomoc humanitarna. Dzięki Sekretarzowi Generalnemu Boutros-Ghaliemu podpisano porozumienie z bośniackimi Serbami o otwarciu lotniska pod kontrolą sił pokojowych ONZ. Od 3 lipca ponownie przyjmowało pomoc humanitarna.

Do końca stycznia 1993 roku blisko 2,5 tys. samolotów dostarczyło pomoc, głównie żywnościową i medyczną dla najbardziej potrzebujących. Łącznie było to około 34 600 ton ładunków. Pomocą objęto blisko 800 tys. osób ze 110 miejscowości Bośni i Hercegowiny. Sytuacja ludności w Bośni stawała się katastrofalna. Strony konfliktu wykazywały rosnącą agresję i odnosiły się z dużą rezerwą do działań ONZ. Nie przestrzegały rezolucji RB ONZ nr 758 z 8 czerwca o rozmieszczeniu obserwatorów wojskowych wraz ze sprzętem w Sarajewie celem nadzorowania wycofania broni ciężkiej i przeciwlotniczej w określone rejony miasta, by utworzyć w mieście strefę bezpieczeństwa obejmującą także lotnisko. W tej sytuacji siły pokojowe ONZ upoważnione zostały do eskortowania transportów z pomocą humanitarną i konwojów z więźniami. Pod koniec sierpnia przywódca bośniackich Serbów Radovan Karadžić na konferencji w Londynie zobowiązał się do zgromadzenia ciężkiego uzbrojenia podległych mu jednostek w rejonie Sarajewa, Bihać, Geraždr i Jajce. Miało ono pochodzić także z części zajętego terytorium i znajdować się pod nadzorem obserwatorów ONZ. Osiągnięciem konferencji była także zgoda prezydentów Bośni, Serbii i Chorwacji na rozmieszczenie obserwatorów ONZ na granicy bośniacko-jugosłowiańskiej i bośniacko-chorwackiej. Pomimo że Sekretarz Generalny ONZ Boutros-Ghali zobowiązał się do zwiększenia liczebności sił pokojowych, postanowienia konferencji były dalej łamane. Na początku 1993 roku na

forum ONZ przedstawiono plan pokojowy Owena Vance. Zakładał on podzielenie kraju na dziesięć prowincji – trzy serbskie, trzy chorwackie, trzy muzułmańskie i jedną mieszaną w Sarajewie.

Bośnia miała być rządzona przez kolegiąlną prezydencję, rząd i trybunał konstytucyjny, którym miały podlegać autonomiczne prowincje. Kraj miał być zdemilitaryzowany w porozumieniu z międzynarodowymi siłami pokojowymi. Plan został przyjęty przez Chorwatów oraz przez rząd w Sarajewie, ale odrzucony 3 kwietnia przez Serbów. W tej sytuacji, zgodnie z rezolucją 819, w dniach 22-27 kwietnia w Bośni działała misja z udziałem przedstawicieli Francji, Węgier, Nowej Zelandii, Pakistanu, Rosji i Wenezueli, która wystąpiła z wnioskiem o utworzenie dodatkowych stref bezpieczeństwa w Srebrenicy, Tuzli, Goraźde, Žepa i Bihać. W tym okresie trwała wymiana ognia, a siły pokojowe liczące 8 300 żołnierzy miały problemy z zapewnieniem nawet sobie bezpieczeństwa, nie mówiąc już o nieskuteczności w ochronie ludności cywilnej. Dla opanowania sytuacji siły pokojowe, na podstawie rezolucji nr 836, uzyskały zezwolenie na użycie siły, w tym samolotów, wobec jednostek atakujących strefy bezpieczeństwa. Ponadto zostały one wzmocnione w lipcu kolejnymi posiłkami liczącymi 7 600 żołnierzy¹⁸.

Działania ONZ w Bośni były zdecydowanie wsparte przez NATO z początkiem 1994 roku. 9 lutego postawiono bośniackim Serbom ultimatum, iż do 21 tego miesiąca mają wycofać artylerię i czołgi z Sarajewa na odległość co najmniej 20 km. 17 lutego Serbowie wyrazili zgodę, pod warunkiem że Rosja w ramach sił ONZ rozmieści swój kontyngent w serbskich dzielnicach miasta. Przychylna odpowiedź Moskwy oznaczała, że kraj ten będzie uczestniczył pierwszy raz w historii w operacjach pokojowych. Po tych ustaleniach sytuacja zaczęła się poprawiać, a siły ONZ miały możliwość zapewnienia swobody przemieszczania się ludności cywilnej, udzielania pomocy humanitarnej i przywracania sprawnego funkcjonowania miasta. Dalszy postęp w rozwiązywaniu problemów etnicznych wymagał zaangażowania – w ocenie Sekretarza Generalnego ONZ – 2 200 żołnierzy w Sarajewie, 6 050 w Mostarze i Viteziu, 1 500 w Maglaj oraz 150 obserwatorów wojskowych i 275 cywilnych obserwatorów policyjnych. Rada Bezpieczeństwa wzmocniła podległe jej siły o 6 550

¹⁸ W tym okresie sytuacja Bośni pod względem wojskowym i humanitarnym ulegała szybkiemu pogorszeniu. Głównym powodem były ataki, prowokacje i utrudnienia biurokratyczne oddziałów serbskich wobec sił pokojowych i ludności cywilnej. Zob. też.: M. Pioruńska, *Przyczyny rozpadu Jugosławii w latach 90. XX wieku*, Poznań 2010.

żołnierzy oraz dodatkowo wymienionych obserwatorów. W marcu 1994 roku Serbowie mieli pod swym panowaniem 72% obszaru Bośni, ale dostrzegając wyczerpywanie swoich sił, pragnęli zachowania 49%. Jednak rząd w Sarajewie domagał się 2/3 obszaru Bośni. By potwierdzić swoją siłę, przewidywano odnieść duże zwycięstwa, by w ten sposób wzbudzić do siebie respekt. Miało to miejsce 4 kwietnia, podczas ataku czołgów i piechoty na Goražde, kiedy znaczne straty poniosła ludność cywilna. W odpowiedzi Rada Bezpieczeństwa ONZ już 6 kwietnia potępiła atak, a w dniach 10 i 11 kwietnia siły NATO po raz pierwszy interweniowały na lądowym polu bitwy w Bośni, ostrzeliwując bośniackich Serbów. Dalej Rada NATO 22 kwietnia zagroziła zmasowanymi atakami na pozycje sił serbskich w rejonie Goražde, jeżeli te nie będą wycofane na 3 km od centrum miasta. Ultimatum Serbowie spełnili. W Goražde rozmieszczono garnizon sił pokojowych ONZ¹⁹.

W sierpniu i wrześniu 1994 roku sytuacja w Bośni, w tym w Goražde, Maglaj, Travnik, Srebrenica, Tuzla i Bugojno uległa pogorszeniu. W związku ze wzmożeniem zagrożenia, także wobec żołnierzy ONZ, Rada Bezpieczeństwa w rezolucji 947 z 30 września rozszerzyła mandat dla swoich sił do 31 marca 1995 roku. Wobec dalszego utrzymywania się ataków na siły pokojowe w rezolucji 958 z 19 listopada zgodzono się na bombardowanie serbskich pozycji w Krajinie. Od 25 listopada siły bośniackich Serbów rozpoczęły ostrzał miasta Bihać i innych miejscowości. Nie były one w stanie pokonać obrony muzułmańsko-chorwackiej, która była coraz bardziej zdeterminowana i popierana przez ONZ.

Z końcem grudnia 1994 roku zawarto czteromiesięczne zawieszenie broni. Po jego wygaśnięciu wznowiono walki, w tym o Tuzłę i Pale. Serbowie zaczęli brać zakładników spośród żołnierzy „błękitnych hełmów”²⁰. Nie odstępili też od ostrzału muzułmańskich pozycji w strefach bezpieczeństwa. W połowie lipca miała miejsce ludności

¹⁹ M. Kuczyński, *Krwawiąca Europa. Konflikty zbrojne i punkty zapalne w latach 1990-2000. Tło historyczne i stan obecny*, Warszawa 2001, s. 210.

²⁰ W maju było to 145 żołnierzy i 22 obserwatorów. Najliczniejszą grupą byli Francuzi. Ujętych zostało także dwóch Polaków: płk J. Kalbarczyk i ppłk W. Wojtasik. 28 maja Serbowie mieli w swych rękach niemal 400 zakładników. Udało się ich uwolnić na podstawie porozumienia z 18 czerwca. Ibidem, s. 218-219.

cywilnej przy dużej bierności sił pokojowych ONZ. Przywódca bośniackich Serbów, Karadžić i dowódca wojsk Republiki Serbskiej, Mladić²¹, zdecydowali o uderzeniu na ostatnie enklawy muzułmańskie we wschodniej Bośni. Atak z użyciem czołgów rozpoczął się 8 lipca na Srebrenicę, a rzeź jeńców i cywilów miała miejsce w Novej Kasabie, Kravicy, Potacari, Grabavci i Karakaj. Łącznie zginęło ponad 8 tys. ludzi. Wiarygodność i skuteczność działania sił pokojowych ONZ okazała się wątpliwa. Na znak protestu dla akceptowania takiej sytuacji do dymisji podał się specjalny wysłannik Komisji Praw Człowieka, Tadeusz Mazowiecki.

Masakra w Srebrenicy była momentem przełomowym w tej wojnie. W miejsce upokorzonej ONZ weszły i skutecznie działały siły NATO. Wojna w Bośni kosztowała życie około 90 tys. osób. Zakończono ją podpisaniem układu z Dayton 21 listopada 1995 roku, przyjętego przez wszystkie strony konfliktu. Bośnia i Hercegowina stały się jednolitym państwem, w składzie którego była Federacja Chorwacko-Muzułmańska, obejmująca 51% terytorium, i Republika Serbska licząca 49% terytorium. 21 grudnia Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła rezolucję nr 1035, ustanawiając misję w Bośni i Hercegowinie w celu monitorowania, obserwowania i nadzoru nad wprowadzaniem prawa i udzielania pomocy w zakresie organizacji i zarządzania lokalnej policji. Misja, licząca 1414 policjantów, 395 personelu cywilnego i 1174 personelu lokalnego, zakończyła swoją działalność 31 grudnia 2002 roku²². Walki zwaśnionych stron w Bośni i Hercegowinie wykazały słabość międzynarodowego systemu bezpieczeństwa i pokoju działającego pod egidą Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Misja ONZ w Macedonii

W dniu 11 listopada 1992 roku prezydent Macedonii Kiro Gligorow, będąc zaniepokojony walkami w Chorwacji i Bośni i możliwością ich przeniesienia na tereny sąsiednie, zwrócił się z prośbą

²¹ Ratko Mladić – urodzony w 1942 r., w czasie II wojny światowej stracił całą rodzinę z rąk ustaszów i muzułmanów, podczas działań wojennych w b. Jugosławii dopuszczał się zbrodni wojennych wobec ludności muzułmańskiej i chorwackiej.

²² Zob. też: E. Suljagić, *Pocztówki z grobu*, Wołowiec 2007.

do Sekretarza Generalnego ONZ o skierowanie obserwatorów ONZ do rządzonej przez niego republiki. Odpowiedź Boutros-Ghali była przychylna i w dniach 28 listopada - 3 grudnia przybyła tam grupa obserwatorów wojskowych dla oceny sytuacji i opracowania raportu. 9 grudnia Sekretarz Generalny polecił siłom pokojowym ONZ rozszerzyć mandat, ustanawiając obecność „błękitnych hełmów” na granicach Macedonii z Serbią i Albanią. Ich celem było monitorowanie wszelkich zmian w rejonach przygranicznych, które wskazywałyby na podważanie bezpieczeństwa na tych terenach. Zadania te miało wykonywać 700 żołnierzy, 35 obserwatorów wojskowych, 26 cywilnych obserwatorów policyjnych i 55 różnych specjalistów cywilnych. Siedzibą sił było Skopje. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 795 w tej sprawie została uchwalona 11 grudnia 1992 roku. 18 czerwca następnego roku Rada Bezpieczeństwa wzmocniła siły ONZ o dalszych 300 żołnierzy. Powodem tej decyzji były nasilające się incydenty na granicy macedońsko-serbskiej. Narastającym problemem dla miejscowej ludności było rosnące bezrobocie i upadająca gospodarka, co wynikało głównie z blokady gospodarczej wprowadzonej przez Grecję i sankcji nałożonych na Jugosławię. Po zakończeniu misji sił pokojowych z dniem 31 marca 1995 roku ONZ ustanowiło Siły Zapobiegawcze ONZ w Macedonii. Głównym ich celem było dalsze monitorowanie i zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa i pokoju na terenie kraju. Siły uzyskały status niezależnej misji podległej bezpośrednio ONZ. Ich stan osobowy w lutym 1999 roku wynosił 1049 żołnierzy, 35 obserwatorów, 26 policjantów i 203 osoby cywilne. Specjalnym Przedstawicielem Sekretarza Generalnego w Macedonii był Henryk Sokalski. Misja zakończyła swoją działalność 25 lutego 1999 roku²³.

²³ Powodem nagłego zakończenia misji w Macedonii było uznanie przez nią Republiki Chińskiej na Tajwanie, wobec czego w głosowaniu nad przedłużeniem mandatu Chin zawetowały rezolucję. R. Bilski, *Nie strzelajcie...*, s. 310-311.

Tabela. Liczebność sił pokojowych ONZ w Chorwacji, Bośni-Hercegowinie i Macedonii (22 marca 1995 roku)

Państwo	Żołnierze	Obserwatorzy wojskowi	Policja
Argentyna	862	7	22
Bangladesz	1242	42	37
Belgia	878	6	-
Brazylia	-	34	6
Kanada	2058	15	45
Czechy	957	32	-
Dania	1223	15	45
Egipt	433	22	34
Estonia	34	-	0
Finlandia	470	12	10
Francja	4676	10	41
Ghana	-	32	-
Indonezja	220	25	15
Irlandia	-	9	20
Jordania	3383	48	71
Kenia	974	46	50
Litwa	33	-	-
Malezja	1552	25	25
Nepal	898	5	50
Holandia	1676	48	10
Nowa Zelandia	254	9	-
Nigeria	-	31	68
Norwegia	821	42	30
Pakistan	2993	33	18
Polska	1141	30	29
Portugalia	2	12	41
Rosja	1336	22	33
Senegal	-	-	18
Słowacja	567	-	-
Hiszpania	1394	19	-
Szwecja	1209	18	35
Szwajcaria	-	6	6
Turcja	1478	10	-
Ukraina	1035	19	19
Wielka Brytania	3273	-	-
Stany Zjednoczone	843	-	-
Razem	37915	684	803

Źródło: opracowanie własne.

Misja w Kosowie

W prowincji jugosłowiańskiej Kosowo większość ludności stanowili Albańczycy. W „drugiej Jugosławii” prowincja ta uzyskała autonomię na mocy konstytucji z 1974 roku, ale Serbowie, stanowiący 1/4 mieszkańców, wcześniej mocno uprzykrzali życie Albańczykom, których populacja szybko rosła wskutek dużego przyrostu naturalnego i opuszczania tych terenów przez Serbów z końcem lat 80. XX wieku. To w tym czasie Albańczycy wszczęli ostre protesty, a władze federalne rozpoczęły represje wobec protestujących i wprowadziły tam wojsko. Milošević pozbawił Kosowo autonomii, ale parlament prowincji w lipcu 1990 roku ogłosił jej niepodległość²⁴.

Prześladowania Albańczyków zaowocowały powstaniem organizacji zbrojnej – Wyzwoleńczej Armii Kosowa, która przeszła do walki w kwietniu 1996 roku, kiedy osiedlono tu dużą grupę Serbów. W następnych latach trwała wojna nieregularna partyzantów z Serbami. W lutym 1998 roku w Kosowie rozgorzały walki serbsko-albańskie. 28 lutego pierwsze jednostki wojsk serbskich wkroczyły do Kosowa, podejmując walkę z siłami Wyzwoleńczej Armii Kosowa. Najkrwawsze starcia miały miejsce w rejonie Drenicy w pierwszych dniach marca²⁵.

6 lipca pracę rozpoczęła międzynarodowa Dyplomatyczna Misja Obserwatorów w Kosowie, w skład której wchodził przedstawiciel grupy kontaktowej z OBWE i UE. Jej pracę wyraźnie utrudniali Albańczycy, którzy realizowali swoje zamierzenia. Już 16 lipca proklamowali powstanie kosowskiego parlamentu, który przyjął przysięgę prezydencką od Rugawy. Parlament uznał też Wyzwoleńczą Armię Kosowa za legalne siły zbrojne. W tej sytuacji we wrześniu Serbowie wprowadzili do Kosowa duże siły wojska i policji, by podjąć zdecydowaną ofensywę przeciw partyzantom. Wówczas grupa kontaktowa do spraw byłej Jugosławii, opierając się na rezolucji nr 1199 Rady Bezpieczeństwa z 23 września, zagroziła Miloševićowi zdecydowanymi działaniami, jeżeli nie zaprzestanie niszczenia albańskich miejscowości. Jednocześnie siły NATO przystąpiły do planowania

²⁴ L. Podhorodecki, *Jugosławia. Dzieje...*, s. 213-214.

²⁵ R. Łoś, J. Regina-Zacharski, *Współczesne konflikty...*, s. 311.

interwencji zbrojnej. Pertraktacje, głównie amerykańskie, zaowocowały przyjęciem przez strony porozumienia na okres trzech-pięciu lat. Zostało ono zerwane, a obie strony, zwłaszcza Serbowie, dopuszczały się ataków. 10 czerwca 1999 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła rezolucję 1244 o utworzeniu Misji Tymczasowej Administracji ONZ w Kosowie, która pełniła zwierzchnictwo nad prowincją. Do jej zadań należało utworzenie struktur administracyjnych, wdrożenie prawa cywilnego, wprowadzenie reform ekonomicznych, ochrona praw mniejszości narodowych i umożliwienie powrotu uchodźcom. Pierwszym szefem Tymczasowej Administracji w Kosowie z ramienia ONZ został Bernard Kouchner – były francuski minister spraw zagranicznych i założyciel organizacji Lekarze bez Granic i Lekarze Świata. 10 grudnia 2003 roku szef misji pokojowej ONZ w Kosowie, Harri Holkeri, przedstawił plan działania sił pokojowych i władz tymczasowych dla powstania demokratycznego i stabilnego Kosowa, odpowiadającego standardom europejskim, by następnie przyjąć status prowincji. Było to zadanie trudne do osiągnięcia, gdyż często dochodziło do aktów przemocy, ataków na policję ONZ i policję prowincji. Tylko w 2004 roku zginęło 19 osób, 800 zostało rannych, a około 4 tys. musiało opuścić własne domy. Pomimo utrzymującego się napięcia, 24 października powiodło się przeprowadzenie wyborów parlamentarnych, a uwaga sił pokojowych nakierowana była na konsekwentną realizację przyjętego planu, reformę administracyjną, tworzenie lokalnych instytucji i umacnianie bezpieczeństwa²⁶.

Z końcem 2005 roku rozpoczęły się działania w sprawie określenia przyszłego statusu Kosowa. Zwaśnione strony miały odmienne stanowiska. Politycy belgradzcy uważali, że Kosowo – mające szeroką autonomię – było częścią Serbii, a niepodległość tej prowincji byłaby sprzeczna z prawem międzynarodowym i Kartą NZ. Natomiast albańska większość w Kosowie stała na stanowisku, że prowincja musi być niezależna, gdyż działania Miloševicia dobitnie wykazały niemożliwość koegzystencji obu stron. Wielce użyteczny w sprawie rozwiązania sporu okazał się specjalny wysłannik ONZ ds. Kosowa, były prezydent Finlandii Martti Ahtisaari, który 24 lipca

²⁶ Zob. też: K. Pawłowski, *Kosowo: konflikt i interwencja*, Lublin 2008.

2006 roku zorganizował w Wiedniu negocjacje wszystkich zainteresowanych stron. Dużą aktywność wykazała dyplomacja amerykańska. W ocenie Ahtisaariego Kosowo powinno w początkowej fazie usamodzielniania otrzymać ograniczoną i kontrolowaną suwerenność interpretowaną jako przyznanie państwowości. Zdecydowanym przeciwnikiem tej opcji była Rosja, która groziła zablokowaniem planu na forum ONZ. Ważnym dla normowania sytuacji były wybory parlamentarne z 17 listopada 2007 roku, w których najwięcej głosów zdobyła Demokratyczna Partia Kosowa, desygnując na premiera Thaci, który zapowiedział niepodległość Kosowa. Już 17 lutego następnego roku parlament przyjął deklarację niepodległości. Niepodległość Kosowa, spośród stałych członków Rady Bezpieczeństwa poparły: Francja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone; Chiny wyraziły niepokój, a Rosja deklarację uważała za nielegalną. Terytorium Kosowa uznawano, iż jest pod administracją międzynarodową. Po wejściu w życie konstytucji Kosowa, 5 czerwca 2008 roku, władze administracyjne zaprzestały przesyłania ustaw do podpisu specjalnemu przedstawicielowi Sekretarza Generalnego ONZ, a wysyłały je do akceptacji do prezydenta kraju. W tej sytuacji siły pokojowe opierały się rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 1244 z 1999 roku, wspierając władzę i administrację, policję i służbę celną oraz rozwój niezależnego i wieloetnicznego sądownictwa. Przyjęcie deklaracji niepodległości Kosowa 17 lutego 2008 roku było w praktyce ostatnim aktem rozpadu Jugosławii²⁷.

Udział Organizacji Narodów Zjednoczonych w wojnie na Bałkanach obfitował w wiele sukcesów, słabości, a nawet kompromitacji. Dzięki działaniom ONZ, Unii Europejskiej, NATO i innych organizacji międzynarodowych sytuacja w tym rejonie Europy powoli się normuje, choć w dalszym ciągu wykazuje znaczną niestabilność, zwłaszcza w Kosowie i Macedonii. Dyskusja na temat prowadzonych tu operacji pokojowych toczyła się i toczy przede wszystkim na forum ONZ, ale także NATO i Unii Europejskiej. Nasuwa się szereg wątpliwości co do podejmowania i skuteczności prowadzonych operacji pokojowych oraz rozwiązywania ważnych problemów bezpieczeństwa i pokoju.

²⁷ Zob. też: A. Malinowski, *Polityczne dzieje Kosowa (1974-2008)*, Toruń 2014.

Bibliografia

- Bilski R., *Nie strzelajcie do nocnego ptaka. Bałkany 1991-1998*, Warszawa 1998.
- Grzymski S., *Dyplomacja i rywalizacja*, „Rzeczpospolita”, 19.08.1995.
- Kuczyński M., *Krwawiąca Europa. Konflikty zbrojne i punkty zapalne w latach 1990-2000. Tło historyczne i stan obecny*, Warszawa 2001.
- Łoś R., Regina-Zacharski J., *Współczesne konflikty zbrojne*, Warszawa 2010.
- Malinowski A., *Polityczne dzieje Kosowa (1974-2008)*, Toruń 2014.
- Markowski J., *Polacy w operacjach pokojowych. Operacje pokojowe ONZ*, Warszawa 1994.
- Olszański T., *Dzwony i czołgi*, „Polityka” 1991, nr 27.
- Pawłowski K., *Kosowo: konflikt i interwencja*, Lublin 2008.
- Podhorodecki L., *Jugosławia. Dzieje narodów, państw i rozpad federacji*, Warszawa 2000.
- Pioruńska M., *Przyczyny rozpadu Jugosławii w latach 90. XX wieku*, Poznań 2010.
- Rycerska I., *Rozpad Jugosławii. Przyczyny i przebieg*, Kielce 2003.
- Suljagić E., *Pocztówki z grobu*, Wołowiec 2007.
- Szulik W., *Konflikt w byłej Jugosławii*, „Sprawy Międzynarodowe” 1997, nr 1.
- Waldenberg M., *Rozbicie Jugosławii. Od separacji Słowenii do wojny kosowskiej*, Warszawa 2003.

